

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 43.

V torek 25. oktobra 1853.

II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. Dones, so djali g. učitelj, vi drugotečajarji slednjokrat stavke iz deske pišete, zanaprej bote mi kej iz glave spisali, postavim bote kej iz nazornega uka našteli, reči, ki jih v šoli vidimo, reči, ki jih učenci potrebujejo, bote povedali, iz česa alj kakšna je ta alj una reč.

Oče. To bode spet kaj lepega; to jih bode prisililo, reči dobro ogledovati, na vse, kar berejo alj slišijo, tanjko paziti, in tako se bojo tudi navadili, svoje misli tudi napisovati. Poslušaj, bom bral, kar so dones pisali, dones so še stavki:

Umni človek je že mnogo čudnih reči iznašel, postavim: železnico, parobrod, dalekopis, zrakobrod itd.

Več znaš, več veljaš. Veliko poklicanih, pa le malo je izvolenih. Zemlja je rodišče vsih stvari. Žima se konjskeje dlaki pravi.

Tonč. Kaj pa je to, so nas pervence g. učitel prašali, kar v roci imam? Veste oče! kaj so seboj prinesli? — Edno vejico, in so nam pravili, da je vejica *drevesni del*; nekaj drevesnih delov smo že sami znali povedati, alj nekaj so jih pa g. učitel povedali.

Oče. No! Tonček! povej mi drevesne dele?

Tonč. Drevesni deli so: koren, babka, panj, verh, veje, mladike, listje, recelj, cvet, sadje. Vse so nam tudi razložili in popisali, da smo tudi vedeli, kaj je to, kaj uno. Še to so nam tudi povedali, da ima panj alj deblo tudi svoje dele; in scer *deli panja* so tile: skorja, ličje, mezdra, sok, les, steržen. Zatim smo pa rajtali.

Oče. Meni se zdi, da so jo g. učitel unokrat enmalo zabredli pri rajtanju. Učenci še ne vejo, kaj je 20,30, 40, 60, zato tudi še

Oče. Bom vidil, alj si dobro pazil? Koliko je 2krat po 2? koliko je 5krat po 2? koliko 1krat po 2? Prav dobro znaš!

Tonč. Kaj bi tega ne znal; to bi bilo pač gerdo, ako bi to hitro pozabil; saj so g. učitel v šoli to večkrat popraševali. — Jutre, so djali, bomo pa dve reči kupovali in prodajali; na to vselej težko čakam, atej! to je prav kratkočasno. —

Še brali in pisali smo tudi dones, in scer tole: Napisali so na desko slovke: *er, ir, ar, or, ur*: tudi mi smo jih napisali na svoje plošice. Sedaj so za glasnico r postavili tihnico *b'* in mi smo rekali: *erb, irb, arb, orb, urb*. Tako je šlo s vsimi tihnicami. To, so rekli g. učitel, so *složene zatihnice*.

Oče. Napiši mi: *urm*? No prav? Sedaj mi pa *u* izpusti in potem glaskuj, vem, da so g. učitel tudi to vas vadili.

Tonč. To se pravi *rm*; g. učitel so vselej vkazali, glasnico tudi izpuščati. *Oče!* dones imam še na plošici, kar je nam Butejev Honz pisati vkazal, ko so g. učitel odšli.

Oče. Le mi vse lepo počasi in glasno iz plošice beri?

Tonč. na ša ma ti čern kruh pe če jo — žre be je ve se lo — mač ka lo vi mi ši na ver tu in pod stre ši no.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Poslušajte še malo povestico. Obiskal sem nekda j svojega znanca, kteri je psa otvezanega imel; ti je bil tako hud, da se mu nihče ni smel bližati. Clo jed so mu morali le od daleč podajati.

Moj prijatelj je imel v izbi veliko oljnato podobo alj pild. Enkrat jo bolj tanjko ogledujem, kar vidim, da je na tej podobi namalan Tonček, dve leti stari sin mojega prijatela, ko ravno svojo glavico na herbet hišnega psa naslonjeno ima in sladko spi.

Prijatelj je k meni pristopil in djal: Vi se čudite nad to podobo? Jaz vam povem, da me na nar strašnejše ure mojega življenja spomenuje. Vi poznate mojega otvezanega psa. Gorje tistemu, ki se mu bliža! Pred osmimi tedni sém se s svojo gospo v mesto peljal. Naročila sva pestovni, da naj na fantiča dobro pazi. Pa kaj se zgodi!

Komaj sva se domu pripeljala, kar nama pestovna nasproti prileti, s rokami sklepa, se joka in vpije, Tonček — pa mirno na psu spi. Pristavila je, da je pes fantiča vgriznul in pokončal, tam pri psu sedaj mertev leži.

Vzel sem nar lepši kos mesa iz kuhinje in sem mu gaverigel in ga vaboval, da bi ga vzel. Pes pa je zobe kazal, gerčal, pa le tiho in se ni ganil.

Potem je moj hlapec k meni pristopil in rekel: Gospod, jaz mislim, da bi bilo nar boljše, psa in otroka pri miru pustiti.

Le naj pogledajo, kako ga obvaruje! kar ne gane se, tudi mesa ne je, da le Tončka ne zbudi. Jaz mislim, da bo nar bolj prav, če otroka pustite spati. Kader se bode Tonček zbudil, ga bomo poklicali, in tako se mu ne bo nič hudega zgodilo.

Jaz sem hlapca vbogal, in čez pol ure sem čakal, kaj da se bo zgodilo. Oh! to je bil strašen čas; tresel sem se, kot šiba! In res, Tonček se je zbudil, vstal, in se s psom igral. Pes je pustil fantiču storiti, kar je hotel, fantič je psa ščipal in vlačil, pes je ga pa lizal. Dolgo smo Tončka klicali, mu vsih sort igrače ponujali, mu črešenj, sladkarij i. t. d. obljubljali, pa še le po dolgem smo ga k nam spravili. Straha, ki sem ga ti čas prestal, nikolj pozabil ne bom. Jaz sem se koj vsedel, in v spomin to podobo narisal.

Otroci, alj je ti pes tudi mislil, alj ni sodil, da mu to dete ne bo nič žalega storilo? alj ni sklepal, da bode otroka zbudil, če bo lajal alj pa se ganil?

Neč. Gotovo; če ne, bi bil otroka vgriznil kot druge ljudi, in če bi le samo pogon imel, bi bil meso zagrabil in požerl in se za malega Tončka malo maral.

Kat. Takih reči bi vam lahko veliko povedal, pa tudi sami kaj prevdarjajte, n. p. zakaj moj Barkaž leti k vratam, ko me vidi palico in klobuk v roke vzeti?

Anč. Ker misli, da sme s vami se sprehajati iti.

Kat. Zakaj so vaš oče na njive iz cunj narejene možičke nastavili?

Neč. Da zajci mislijo, da so ljudje.

Kat. Pa ne pomaga dolgo, če so večkrat vidili, da njim ti možički nič ne store, koj mislijo, ti strah ni za nas, saj nam nič

hudega ne stori, in delajo škode, kolikor se jim le poljubi. Tudi ptice se včasih usedejo vsred prav gerdega možička, ktereга bi se lahko človek zbal.

Iz teh in neizrečeno veliko drugih izgledov lahko vsaki človek spozna, da živali mislijo, sodijo in sklepajo, če le količkaj pomisli in se, česar se nobenemu človeku ni treba sramovati, za ljube živalice kej mara. Koliko nižje stojе rastline pod živalmi, ker jim za jed služijo? če si ljudje prizadevajo, jih na tanjko poznavati, kake so, zakaj so, kako moč imajo, koliko bi več se imeli ljudi prizadevati, ljube živali poznavati; zakaj od njih nimamo le živeža in obleke, temuč tudi nam pri delu pomagajo.

Zadost za danas, ljubi otroci. Drugokrat vam hočem sopet kaj lepega povedati. Med tem pa dobro to premišlujte, kar ste dosihmal slišali.

(Dalje sledi.)

Šolske novice iz Jelsanske debantije poleg Bistrice na Notrajskim.

Nekteri castiti pisatelji se v šolskim prijatelju očitno glasijo, de so veseli, in de prav radi od šol kej zvedó, in ker vsakiga v resnici dobroserčniga človeka kej od šol slišati in brati veseli, zatorej, če s tim komu v radóst in podbudo vstreči zamorem, vam podam ene besedice.

V *Jelšanah* je bil 1. dan kimovca tega leta za šolsko mladost, ki šteje 219 učencov, prav vesel praznik, ker se je očitna šolska preskušnja obhajala. Po navadi je bilo izpraševanje iz kerstjankiga nauka, kteriga so otroci, kakor smo se vsi pričujoči poslušavci prepričali, dobro znali in razumeli; potem so brali po treh delih prav lepo in zastopno, pisali in rajtali, de je bilo le lepo viditi in slišati; vse tako de nas je razveselilo. Po dokončanim izpraševanju je bilo iz vsih treh razdelkov nekoliko naj pridnejših učencov in učenk nekaj iz zlatih bukov branih, nekaj obdarovanih nekaj pa pohvaljenih. Naj bi to jih spodbodlo, tudi zanaprej se pridno učiti in lepo zaderžati; naj bi ta očitna hvala tudi starišem bila v čast in veselje!

Za tem je en mlad učenc neprestrašeno kratek pa ljubesnjivi nagovor v prav domačim narečju izrekel, zapopade naj dražje šolske zaloge: skerbeti za red in pokoj v šoli. Naposledno je petnajst šolarjev prav lepo zapelo pesmice „od verliga moža — nedolžnost — in našiga mladiga *Cara Franca Jožefa*.“

V *Hrušici*, ker je število šolarjev 102, so otroci posebno v številstvu tako izurjeni, kakor malokje drugod.

V *novim Gradu* (Kastelnuovo), ker se je še le to leto šola začela in tako veselo osnovala, da je bilo precej od začetka 121 učencov in učenk, nekteri tudi od njih čez 20 let starih, so šolarji in šolarce prav lepo in zastopno brali: „Male povesti“ in „Berilo za šole na kmetih.“

Potem so na tablo pisali in rajtali tako dobro, da bi se tudi med nar boljši pervence peršteti dali. Tukej želi občinski poglavar iz čisto domačih naprav šolo zidati.

Nej pomisli, da žlahtno delo, ktero se ljubeznjivo začne in složno naprej žene, ima poseben blagoslov božji; še clo protivnik, ki se mu opira, nemisleč in nehoteč dobro stvar podpira, zoper ljubezen vsaka hudobija opeša in vsako hudobno orodje se stopi. Naj tedej častitiga občinskiga Gospoda z vso njegovo sosedsko blaga ljubezen in sloga vedno bolje oživlja in podpira!

Ilirski učenci in učenke v *Klane*, ki jih je 118, so pa posebno svojo vednost in marljivost pri očitnim izpraševanji pokazali. Mali in veliki so tako keršanski nauk, rajtenge in pismenost znali, da bi se tudi v velikih normalnih šolah med nar boljši peršteti dali. Kako koristna je ta šola, ki po perzadevanji sedanjiga Gospoda kaplana — učitelja že tri leta terpi, se že zdejo očitno kaže. Skerben duhovni školnik je pač v rešnici neprecenjena dobrot za faro; kar on sadi in seje, v svojo časno in večno srečo ne le en rod, ampak še rod za rodam uživa. Kader je bilo izpraševanje dokončano, so bili naj boljši od šolanov s ilirskimi molitevskimi bukvicami obdarovani, nekoliko pa očitno pohvalenih.

Slednič je deset let star učenc v ilirskim narečju sledeči nagovor izrekel: „Za istinito smo slobodno veseli, da smo doživeli opet jedan radostni danak; naše izpitjevanje se je približalo i visokočastiti Gospodini su došli za razviditi, kako smo mi napri-

dovali u naukih, osobito u nauku kerstjanskem, koji nam je tako potreban za spasenje duše naše; tako i u čitanju, računanju i pisanju našega materinskoga, kao i razumlenju talianskoga jezika. Mi smo pokazali naše napridovanje, i smo radostni, da su cesarski namestnik naš gospodin Podesta (občinski poglavar) naš visokočastiti, neutrudljivi Gospodin, naš častiti Pleban (fajmošter) i drugi vredni gospodini priče našega govora.“

Ufamo se, da nam nebude zasramljenje na del došlo, jer i sami spoznavamo bolje i bolje veliku korist naše učivnice; zato nismo kasnili dohajati na nauke, da smo se brinuli spoznavati Boga miloga, ljubav njegovu, dobrotu, ufanje naše sverhu za raj nebeski dostignuti: Sa svim radostom smo se vadili dobreg' Otca nebeskoga, Sina njegovoga spasitelja našega, kao in razsvetitelja Duha Svetoga, presveto Trojstvo moliti, našu milu majku Mariu bogorodicu častiti, sve svetce i svetice božje slaviti, za sprave ljubiti Boga verhu svega, ljubiti iskernjega kao sami sebe radi Boga, ljubiti pridrage roditelje naše, nepriatelje, oskerbnike, našega S. Otca Papa, biskupe, rodovnike, našega verlega mladoga *Cara Franja Jozipa*, namestnike Njegove poštovati, zapovedim Njegovim poslušni biti; vadili smo se prijemati svete zakramente, izgledno nahajati se kod svete mise, z rečjom sve, ča bi bilo nami za dušu i telo dobro i koristno. Sad zahvalujemo Vami poštovani Gospodini za čast, koju smo danas imali, da ste u našu učivnicu došli. Zahvalimo Njih Gospodinu učitelju, da su nas marljivo povadjevali, zahvalimo vas mili roditelji naši, da ste nas u učivnicu dohajevati dopustili, a verhu svega zahvalimo pridobroga Boga, da imamo dobrotinu uredne učivnice, i prosimo ga, da blagoslovi nas, i razlije dari Duha svetoga verhu nas, tako spomočjom Božjom moremo i u napridak radostni biti, kada bude došel danak izpitjevanja.

Sad pak želimo pesmu reći, i razveseliti sve predstojeće:

I.

Kako bi veseli

Što smo naučili

Ne bili mi svi?

To leto se mi;

Jer smo doživeli

Smo izgovorili

Danak radostni.

Ste čuli nas svi.

II.

Boga spoznavati,
Smo skerb imeli;
Kerstjanski nauk znati
Nas prav veseli;
Čerke poznavati,
In skupa složit,
Z glave računati
Na dasku činit'.

III.

Čitati ne samo
Po domačinsko,
Mi znamo dobrohno,
Po taliansko.
I jezikoslovje
Čisto ilirsko
Smo se mi učili,
Koristno nam bo.

IV.

Smo se zabavljali,
I taliansko
Smo mi predstavljali
U prav ilirsko.
I listice male
Smo mi naprimer
Činili prav zale,
Se zna takodjer.

Ča bi pa podali
Franju Jozipu,
Kako zahvalili
Caru mladomu?

V.

Roditelji mili!
Ča dali bi vam?
Da ste dopustili,
Se školati nam,
Mi čemo vas radi,
Tja do čuda let,
Sad mladi kao stari,
U spominku imet.

VI.

Ča bi pa podali
Velicastnomu,
Kako zahvalili
Skerbnomu Vodju?
Živio, živio,
Da živio,
Iz celiga serca,
Sad zapevajmo.

VII.

Ča bi pa Plebanu
I učitelju
Za trudjenje dali
Nam predragomu?
Budemo molili
Svagda radostni,
I rekli Bog plati
Trude njihove!

VIII.

„Živio, živio
Da živio
Verli naš Car!“

* * *

Drobtinčica.

* U neki slovenski fari se molijo litanije nemški, vbogo ljudstvo pa slovenski odgovarja; tako je tudi s petjem ob maši. Jeli ni to prečudno! Jeli se to ne pravi božjih reči oskrunjevati! Tako se piše v „Novice“ iz Štajerskega; kako je kej na *Koroškem*? — Tudi tukaj je takih najemnikov!

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.